ПРОГРАМА
для загальноосвітніх навчальних закладів

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

10—11 КЛАСИ

Рівень стандарту

(затверджено наказом Міністерства освіти і науки України
від 14.07.2016 року № 826)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

У сучасних умовах існує загроза територіальної цілісності України та відбувається втручання інших держав у її інформаційно-ідеологічну сферу. Важливою складовою неоголошеної Російською Федерацією «гібридної війни» є маніпулювання національною пам'яттю Українського народу. Через це виникає нагальна необхідність відновлення та збереження історичної пам'яті, формування національної ідентичності та відродження інтересу до історії України, її культури, традицій і звичаїв.

Загальнонаціональні історичні події, які сталися на території держави та закарбувалися в пам'яті багатьох поколінь, мають стати об'єднуючим чинником нації. Адже зі спільного розуміння минулого виростає спільна проекція майбутнього, що вкладається у формулу: «Немає пам'яті — немає ідентичності. Немає ідентичності — немає нації».

Основним стратегічним ресурсом консолідації нації є освіта, зокрема історична. Шкільний курс історії України має найбільші потенційні можливості для розвитку особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу та сучасної європейської цивілізації; необхідність збереження та збагачення українських культурно-історичних традицій, шанобливого ставлення до національних святинь, української мови, історії, формування культури міжетнічних і міжособистісних відносин.

Змістове наповнення шкільної історичної освіти має базуватися на засадах україноцентризму та сприяти вихованню в особистості рис патріота України, людини з гуманістичними і демократичними цінностями.

Переосмислення концептуальних засад шкільної історичної освіти є найважливішою складовою докорінної модернізації українського суспільства. Цього неможливо досягти без оновлення програм з історії України для загальноосвітніх навчальних закладів (далі — Програма), яка визначає змістове наповнення навчального матеріалу, а отже, зміст шкільної історичної освіти.

Виходячи з того, що навчальна програма — це нормативний документ, який конкретизує для кожного класу визначені Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти результати навчання відповідно до освітньої галузі або її складової, деталізує навчальний зміст, завдяки засвоєнню якого такі результати досягаються, то метою оновлення змісту навчального матеріалу Програми є формування в учнів ідентичності та почуття власної гідності через осмислення соціального та морального досвіду минулих поколінь, розуміння історії і культури України в контексті історичного процесу.

Пропозиції до змін змісту навчального матеріалу підготовлено на реалізацію:

— **Законів України:** «Про освіту» від 23.05.1991 року; «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 року; «Про Голодомор 1932—1933 років в Україні» від 28.11.2006 року; «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» від 09.04.2015 року; «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939—1945 років» від 09.04.2015 року; «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 09.04.2015 року тощо;

— **Указів Президента України:** «Про національну доктрину розвитку освіти» від 17.04.2002 року № 347; «Про вшанування подвигу учасників Революції гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні» від 11.02.2015 року № 69; «Про відзначення 150-річчя від дня народження Михайла Грушевського» від 09.02.2015 року № 63; «Про заходи з відзначення у 2015 році 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни» від 24.03.2015 року № 169; «Про заходи з відзначення діяльності Українських Січових Стрільців та 100-річчя їх перемоги на горі Маківка» від 21.04.2015 року № 228; «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» від 12.06.2015

року № 334; «Про заходи у зв'язку з 75-ми роковинами трагедії Бабиного Яру» від 12.08.2015 року № 471 тощо;

— **Постанов Кабінету Міністрів України:** «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» від 23.11.2011 року № 1392 тощо;

— **Постанов Верховної Ради України:** «Про відзначення 150-річчя з дня народження митрополита Української Греко-Католицької Церкви Андрея Шептицького» від 17.06.2014 року; «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» від 12.05.2015 року; «Про звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором» від 27.01.2015 року; про Заяву Верховної Ради України «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків» від 21.04.2015 року.

В основу проекту змісту навчального матеріалу Програми покладено нові досягнення історичної науки, особливості державотворення й закономірності формування української нації у межах історії України XX — початку XXI ст.

Акценти в оновленому змісті Програми поставлено на:

— протяжності в часі українських державотворчих традицій;

— постійній боротьбі за незалежність і територіальну цілісність, зокрема увиразнено теми: «Початок Української революції (1917 — квітень 1918 р.)», «Боротьба за Українську державність (квітень 1918 — 1921 рр.)», «Встановлення і утвердження радянського тоталітарного режиму (1921—1939 рр.)», «Україна в роки Другої світової війни (1939—1945 рр.)» тощо.

— чіткому, логічному, хронологічному і тематичному структуруванні тем;

— збалансованому викладі політичної і соціально-економічної складових історичного процесу, наприклад, у деяких темах містяться підтеми, які стосуються української політичної і трудової еміграції;

— відновленні, збереженні й популяризації особливостей розвитку й традицій української культури, а саме після кожної теми впроваджено вивчення особливостей культурного і релігійного життя;

— дотриманні оптимальних пропорцій між загальнонаціональною історією, регіоналістикою й історичним краєзнавством, зокрема наголошено на подіях, які відбулися на Західноукраїнських землях, сході України та в Криму;

— виокремленні побутової історії та особливостей трансформації рівня життя населення відповідно до подій, які відбувалися на території України.

Принципи, на яких ґрунтується зміст навчального матеріалу, зводяться до науковості, тематичної хронологічності й логічності викладення матеріалу, гуманізації, проблемності викладання, регіоналізації, національної спрямованості, полікультурності, принципу історичної пам'яті тощо.

10 клас
(35 годин)

Години	**Зміст навчального матеріалу**	**Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів**

1	**ВСТУП** Завдання і структура курсу. Джерела. Перший період Новітньої доби української історії. Періодизація історії України першої половини XX ст. Територія і населення України на початку XX ст.	**Учень/учениця:** — *показує на історичній карті* території українських земель, які входили до складу Російської імперії та Австро-Угорщини; — *визначає* основні етапи розвитку українських земель першої половини XX ст.; хронологічну послідовність явищ соціально-економічного, політичного і культурного життя; — *застосовує періодизацію* вітчизняної історії як інструмент для розуміння особливостей розвитку українських земель початку XX ст.
6	**Тема 1. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ на початку XX ст.** Особливості соціально-економічного розвитку Наддніпрянської України. Індустріальна модернізація. Монополізація. Регіональна спеціалізація сільського господарства. Кооперативний рух. Українські меценати-промисловці. Суспільно-політичне життя у Наддніпрянській Україні. Політизація українського національного руху. Створення політичних партій. Проблеми становлення та консолідації української нації. Події революції 1905—1907 рр. в Україні. Український національно-культурний рух. Діяльність українських парламентських громад у I та II Державних Думах. Столипінська земельна реформа. Посилення національного гніту в Наддніпрянській Україні у 1907—1914 рр. Український політичний та національно-культурний рух у 1907—1914 рр. «Українське питання» в III і IV Державних Думах. Українські землі у складі Австро-Угорщини. Становище промисловості та сільського господарства. Кооперативний рух. Трудова еміграція. Діяльність політичних, національно-культурних і військово-спортивних	**Учень/учениця:** — *розпізнає на історичній карті* території українських земель початку XX ст.; революційні події 1905—1907 рр. в Україні; місця діяльності політичних, національно-культурних і військово-спортивних організацій; — *визначає* основні тенденції та протиріччя процесу соціально-економічного розвитку українських земель початку XX ст.; індустріальної модернізації на українських землях; земельної реформи П. Столипіна в Україні; — *виявляє* суперечливі процеси модернізації суспільно-політичного життя у Наддніпрянській Україні; — *порівнює, аналізує, робить аргументовані висновки* щодо розвитку кооперативного руху в Наддніпрянщині та на західноукраїнських землях; трудової міграції українського селянства; — *висловлює і аргументує власні судження* щодо становлення та консолідації української нації; — *пояснює* причини політизації українського національного руху; — *визначає* роль греко-католицької церкви в суспільному житті західноукраїнських земель; особливості українського руху в Буковині і

	організацій на західноукраїнських землях. Реформа виборчої системи. Боротьба за створення українського університету. Особливості українського руху в Буковині і Закарпатті. Зміна ролі греко-католицької церкви. Андрей Шептицький. ***Практичне заняття.*** Ідеї автономії і самостійності в програмах українських політичних партій Російської імперії та Австро-Угорщини. Представлення творчих проектів. Особливості розвитку культурного життя. Освіта. Наука. Техніка. Українська преса та видавництва. Література. Образотворче мистецтво. Музика. Архітектура. Театр. Релігійне життя. Традиції та побут української сім'ї. Наш край на початку XX ст.	Закарпатті; — *формулює власні судження* щодо ролі і місця українських земель у господарському житті Російської імперії та Австро-Угорщини; — *оцінює* суперечливі процеси модернізації розвитку і культури, життя населення; — *орієнтується в історичній термінології*: індустріальне суспільство, монополізація економіки, модернізація суспільного життя, політизація українського національного руху, консолідація нації, міграції населення, діаспора, Столипінська аграрна реформа, політична партія; — *творчо застосовує набуті знання* під час складання характеристики історичних персоналій: Микола Міхновський, Євген Чикаленко, Ілля Шраг, Андрей Шептицький.
1	***Урок узагальнення. Тематичне оцінювання***	
3	**Тема 2. УКРАЇНА В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ** Україна в геополітичних планах країн Антанти і Центральних держав. Війна та українські політичні сили. Головна українська рада. Союз Визволення України. Українці в арміях воюючих держав. Воєнні дії на території України в 1914—1917 рр. Бойовий шлях Легіону Українських січових стрільців та їхня культурно-освітня діяльність. Політика Російської імперії та Австро-Угорщини на українських землях у 1914—1917 рр. Економічна та політична кризи в Російській імперії та Австро-Угорщині. ***Практичне заняття.*** Життя на фронті і в тилу. Представлення творчих проектів.	**Учень/учениця:** — *використовує карту* як джерело інформації про основні події Першої світової війни на українських землях; — *визначає* основні тенденції й аналізує геополітичні плани країн Антанти і Центральних держав щодо українських земель; — *порівнює, аналізує, робить аргументовані висновки* про ставлення українських політичних сил Наддніпрянської України та західноукраїнських земель до Світової війни; щодо політики Російської імперії та Австро-Угорщини на окупованих територіях Східної Галичини і Північної Буковини; — *визначає роль і наслідки* створення українських добровольчих військових формувань; — *порівнює й узагальнює наслідки* посилення економічної і політичної кризи в Російській та Австро-Угорській

		імперіях для українських земель; — *орієнтується в історичній термінології*: світова війна, ринки збуту, трудові ресурси, воєнно-політичний блок, окупаційний режим, національне військове формування, військове генерал-губернаторство позиційна війна; — *творчо застосовує набуті знання* під час складання характеристики історичних персоналій: Михайло Галущинський, Григорій Коссак, Дмитро Донцов, Василь Вишиваний.
4	**Тема 3. ПОЧАТОК УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917 — квітень 1918 р.)** Лютнева революція 1917 р. й Україна. Початок Української революції. Утворення Української Центральної Ради (УЦР). Михайло Грушевський. Українські політичні партії. Український національний Конгрес. Початок українізації армії. Вільне козацтво. І Універсал Центральної Ради. Генеральний секретаріат. Володимир Винниченко. Відносини Центральної Ради з Тимчасовим урядом. ІІ Універсал УЦР. Збройний виступ самостійників. Конгрес народів Росії. Прихід до влади більшовиків у Росії. Боротьба за владу в Києві 28—31 жовтня 1917 р. ІІІ Універсал УЦР. Українська Народна Республіка (УНР). Встановлення кордонів. Внутрішня та зовнішня політика Центральної Ради. Події 1917 р. в Криму. Курултай та Кримська Народна Республіка. Початок агресії більшовицької Росії проти УНР. Проголошення в Харкові радянської влади. Перша війна радянської Росії з УНР. ІV Універсал УЦР. Проголошення незалежності УНР. Бій під Крутами. Радянська окупація України. Мирний договір із Центральними державами у Брест-Литовську. Вступ військ Німеччини й Австро-Угорщини на територію УНР. Похід Петра Болбочана на Крим. Розпуск УЦР. ***Практичне заняття.*** Здобутки і прорахунки УЦР у державотворчому	**Учень/учениця:** — *використовує карту як джерело інформації* про основні події початку Української революції; — *виявляє уміння синхронізувати* історичні події періоду; — *порівнює, аналізує, робить аргументовані висновки* щодо основних ідей, цілей та шляхів досягнення кінцевої мети українськими політичними партіями на початку Української революції; поглядів українських політичних партій на більшовицький переворот у Росії; змісту чотирьох універсалів УЦР; — *визначає роль і наслідки* боротьби політичних партій за вплив на населення України; — *порівнює* різні точки зору, висловлює власну позицію щодо початку діяльності УЦР у березні—листопаді 1917 р.; — *обґрунтовує* зв'язок між причинами та наслідками прийняття ІІ Універсалу УЦР; — *формулює власні судження* щодо причин і наслідків Брестського мирного договору; — *визначає шляхи* становлення ідей захисту прав людини в період Української революції; — *робить аргументовані висновки* щодо здобутків і прорахунків УЦР у державотворчому процесі; — *орієнтується в історичній термінології*: революція, опозиція, політична боротьба, місцеві органи

	процесі. Представлення творчих проектів.	влади, національно-територіальна автономія, федерація, переворот, більшовики, диктатура, ревком, ультиматум, національно-персональна автономія, універсал; — *творчо застосовує набуті знання* під час складання характеристики історичних персоналій: Михайло Грушевський, Володимир Винниченко, Сергій Єфремов.
1	***Урок узагальнення. Тематичне оцінювання***	
6	**Тема 4. БОРОТЬБА ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВНІСТЬ (квітень 1918 — 1921 р.)** Утворення Української Держави. Павло Скоропадський. Внутрішня та зовнішня політика. Кримські крайові уряди. Зародження повстанського руху. Утворення Директорії. Антигетьманське повстання. Відновлення УНР. Трудовий конгрес. Розпад Австро-Угорської імперії і західноукраїнські землі. Листопадовий зрив. Проголошення ЗУНР. Державне будівництво. Євген Петрушевич. Початок українсько-польської війни. УГА. Зовнішня політика. Злука УНР і ЗУНР та її історичне значення. Український національний рух у Буковині та Закарпатті. Україна в умовах зовнішньої агресії. Військова присутність Антанти на півдні України. Друга війна УНР із радянською Росією. Отаманщина. Реорганізація Директорії УНР. Державницька та національна політика. Радянська окупація України. УСРР. Політика «воєнного комунізму». Червоний терор. Повстанський рух. Нестор Махно та інші повстанські отамани. Наступ польських військ. Чортківська офензива. Окупація польськими військами території Західної області УНР. Наступ об'єднаних українських армій на Київ. Наступ білогвардійських військ на Україну. Денікінський режим в Україні.	**Учень/учениця:** — *використовує карту як джерело інформації* про перебіг основних подій у боротьбі за українську державність; — *виявляє навички синхронізації* історичних подій доби; — *порівнює, аналізує, робить аргументовані висновки* щодо утворення і діяльності Української Держави, Директорії, Укррaднаркому, денікінського режиму; — *висловлює і аргументує власні судження* щодо ставлення суспільства до внутрішньої і зовнішньої політики Української Держави, Директорії, ЗУНР; — *визначає основні тенденції та протиріччя* процесу створення ЗУНР; — *визначає* правовий статус УНР, ЗУНР; уроки українського державотворчого процесу; — *пояснює причини і наслідки* політичної і трудової еміграції в Україні; — *виявляє нові тенденції й суперечності* процесу розвитку української культури в 1917—1921 рр.; — *порівнює і формулює власні судження* щодо розвитку освіти і науки за часів УНР, Центральної Ради, Української Держави; Директорії та ЗУНР; — *визначає* внесок українських митців в національну і світову культуру; — *орієнтується в історичній термінології*: гетьманат, біла гвардія,

	Перший Зимовий похід. Відновлення більшовицького режиму. Зміни у внутрішній політиці. Націонал-комунізм. Варшавська угода та війна з радянською Росією. Боротьба за Україну у 1920 р. Поразка Збройних сил Півдня Росії. Червоний терор у Криму. Повстанський рух 1920—1921 рр. Другий Зимовий похід. Поразка українського визвольного руху. Українська політична еміграція. ***Практичне заняття.*** Уроки державотворчих процесів. Нові тенденції розвитку культури 1917—1921 рр. Здобутки в освіті. Культурно-освітня діяльність громадських організацій. Наука. Мистецтво. Релігійне життя. Наш край часів Першої світової війни та Української революції (1914—1921 рр.).	червона гвардія, інститут влади, Директорія, інтервенція, отаманщина, Чортківська офензива, націонал-комунізм, терор, неоголошена війна, продовольча розкладка, «воєнний комунізм», реквізиція; — *творчо застосовує набуті знання* під час складання характеристики історичних персоналій: Євген Петрушевич, Симон Петлюра, Нестор Махно та інші повстанські отамани.
1	***Урок узагальнення. Тематичне оцінювання***	
6	**Тема 5. ВСТАНОВЛЕННЯ Й УТВЕРДЖЕННЯ РАДЯНСЬКОГО ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ (1921—1939 рр.)** Державний статус УСРР. Утворення СРСР. Встановлення кордонів. Адміністративно-територіальний поділ. Антибільшовицький повстанський рух. Масовий голод 1921—1923 рр. Впровадження непу в УСРР. Грошова реформа. Початок індустріалізації. Суспільно-політичне життя. Ліквідація багатопартійності. Політика коренізації. Ставлення влади та населення до українізації. Микола Скрипник. Національна політика радянської влади в УСРР. Кримська та Молдавська АСРР. Релігійне життя в УСРР. УАПЦ. Василь Липківський. Форсована індустріалізація. Створення військово-промислового комплексу. Здобутки, прорахунки та наслідки	**Учень/учениця:** — *використовує карту як джерело інформації* про адміністративно-територіальний поділ УСРР, регіони голоду 1921—1923 рр,; Голодомору 1932—1933 рр.; основні індустріальні новобудови в УСРР; місця антибільшовицьких повстань; — *визначає основні тенденції та протиріччя* нової економічної політики; процесу політики коренізації; форсованої індустріалізації; насильницької колективізації; — *виявляє суперечності між* державним статусом республіки і Конституцією УСРР; — *висловлює і аргументує власні судження* щодо порушення прав людини в умовах тоталітарного режиму; — *дає аргументовану правову оцінку* Голодомору 1932—1933 рр. як геноциду українського народу;

	індустріалізації. Згортання непу і перехід до директивної економіки. «Хлібозаготівельні кризи» 1927—1928, 1928—1929 рр. Розкуркулення та насильницька колективізація. Опір селянства. Причини й перебіг Голодомору 1932—1933 рр. — геноциду українського народу. «Закон про 5 колосків». Примусові хлібозаготівлі. «Чорні дошки». Масштаби та наслідки Голодомору. Національно-демографічні зміни. Формування культу особи Йосипа Сталіна. Порушення прав людини в умовах тоталітарного режиму. Масові репресії та їх ідеологічне виправдання. Політичні процеси 1920-х — початку 1930-х рр. Згортання українізації. Посилення русифікаторської політики. Конституція УРСР 1937 р. Розстріляне відродження. Великий терор та його ідеологічне виправдання. Биківня та інші місця масових поховань жертв репресій. Антицерковна політика влади та її наслідки. Ліквідація УАПЦ. Ідеологізація національно-культурного життя радянської України 1921—1939 рр. Освіта. Наука. Мистецькі спілки. Кінематограф. Митці Розстріляного відродження. Соціалістичний реалізм. ***Практичне заняття.*** Пропагандистський ідеал радянської людини та її повсякденне життя. Представлення творчих проектів. Наш край у часи утвердження радянського тоталітарного режиму (1921—1939 рр.).	— *пояснює причини і наслідки* встановлення радянського тоталітарного режиму; масових репресій; боротьби радянської влади з українською політичною еміграцією; — *визначає причини і наслідки* ідеологізації національно-культурного життя в УРСР; — *формулює власні судження про причини* посилення русифікації, зміни у масовій психології та свідомості населення, антицерковну політику радянської влади та їхні наслідки; — *орієнтується в історичній термінології*: нова економічна політика, коренізація, радянський тоталітарний режим, директивна економіка, Великий терор, форсована індустріалізація, хлібозаготівлі, насильницька колективізація, розкуркулення, голодомор, геноцид, Розстріляне відродження, культ особи, ідеологізація культурного життя; — *творчо застосовує набуті знання* під час складання характеристики історичних персоналій: Олександр Довженко, Лесь Курбас, Микола Хвильовий, Микола Скрипник, Християн Раковський.
1	***Урок узагальнення. Тематичне оцінювання***	
4	**Тема 6. ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ в 1921—1939 рр.** Правовий статус західноукраїнських земель у складі Польщі. Економічне і соціальне становище населення. Національна політика Польщі. Осадництво. «Пацифікація». Українські політичні партії. УНДО. Василь Мудрий.	**Учень/учениця:** — *використовує карту як джерело інформації* про основні події на західноукраїнських землях у 1921—1939 рр.; — *порівнює, аналізує, робить аргументовані висновки* щодо політичного, соціально-економічного і культурного життя українських земель

	Українська військова організація (УВО) й Організація українських націоналістів (ОУН). Євген Коновалець. Українські землі у складі Румунії. Татарбунарське повстання. Суспільно-політичне життя. Українська національна партія (УНП). Володимир Сергій Залозецький-Сас. Українські землі у складі Чехо-Словаччини. Правовий статус Закарпаття. Суспільно-політичне й економічне життя. Карпатська Україна. Карпатська Січ. Августин Волошин. Культурне життя українських земель, які входили до складу Польщі, Румунії та Чехословаччини. ***Практичне заняття.*** Відмінність у повсякденному житті радянської людини та жителів Західної України. Представлення творчих проектів. Наш край у 1921—1939 рр.	у складі Польщі, Румунії, Чехо-Словаччини; — *визначає і порівнює правовий статус* західноукраїнських земель у складі Польщі, Румунії, Чехо-Словаччини; Карпатської України; — *висловлює і аргументує власні судження* щодо розгортання українського націоналістичного руху; інтегрального націоналізму; національної політики Польщі, Румунії, Чехо-Словаччини; — *формулює власні судження* щодо ролі і місця Карпатської України в житті Західної України; — *визначає основні тенденції та протиріччя* процесу розвитку культури на західноукраїнських землях; — *виявляє і пояснює причини відмінностей* у повсякденному житті радянської людини та жителів Західної України; — *орієнтується в історичній термінології*: народовці, русини, інтегральний націоналізм, український націоналістичний рух, національна політика, осадництво, пацифікація; — *творчо застосовує набуті знання* під час складання характеристики історичних персоналій: Василь Мудрий, Євген Коновалець, Августин Волошин.
1	***Урок узагальнення. Тематичне оцінювання***	

11 клас
(52 години)

Години	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	**ВСТУП** Завдання і структура курсу. Джерела. Другий період Новітньої доби української історії. Періодизація історії України другої половини XX ст. Територія і населення України напередодні Другої світової війни.	**Учень/учениця:** — *показує* на карті кордони і адміністративно-територіальний поділ українських земель у добу Новітньої історії; — *визначає* основні етапи розвитку України від другої половини XX ст. до сьогодення; хронологічну послідовність явищ соціально-економічного, політичного і культурного життя доби; — *застосовує періодизацію* вітчизняної історії як інструмент для розуміння особливостей розвитку України в період Новітньої доби.
9	**Тема 1. УКРАЇНА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939—1945 рр.)** Українське питання у міжнародній політиці напередодні Другої світової війни. Радянсько-німецькі договори 1939 р. Початок Другої світової війни. Українці в польській армії. Вступ Радянського Союзу у війну. Входження Східної Галичини, Волині, Північної Буковини, Хотинщини та Південної Бессарабії до складу УРСР. Радянізація новоприєднаних територій. Правовий статус громадян на анексованих територіях. Масові політичні репресії 1939—1940 рр. Політичне та соціально-економічне становище в Україні напередодні німецько-радянської війни. Бойові дії в 1941—1942 рр. Відступ Червоної Армії. Мобілізаційні заходи. Тактика «випаленої землі». Окупація України військами Німеччини та її союзниками. Нацистський «новий порядок». Колабораціонізм. Остарбайтери. Концтабори. Масове знищення мирного	**Учень/ учениця:** — *використовує карту як джерело інформації* про основні воєнні дії на території України в період Другої світової війни; — *висловлює і аргументує власні судження* про «українське питання» в міжнародній політиці напередодні Другої світової війни; — *порівнює, аналізує, робить аргументовані висновки* щодо входження і радянізації новоприєднаних територій до складу УРСР в 1939–1940 рр.; політичного та соціально-економічного становище в Україні напередодні німецько-радянської війни; життя населення України в умовах нацистської окупації та евакуації; — *визначає* правовий статус громадян на анексованих територіях; — *пояснює причини і наслідки* окупації України; — *формулює власні судження* щодо ролі і місця українців у військових формуваннях держав Об'єднаних Націй у роки Другої світової війни;

	населення. Голокост. Опір окупантам. Український визвольний рух. Степан Бандера. Проголошення Акта відновлення Української Держави. Поліська січ. Створення УПА. Українсько-польське протистояння. Українська Головна Визвольна Рада (УГВР). Радянський партизанський рух. Сидір Ковпак. Радянський наступ взимку 1942—1943 рр. Бої на Лівобережжі влітку-восени 1943 р. Битва за Дніпро. Звільнення Києва. Вигнання німецьких військ та їх союзників із Правобережної та Південної України. Депортація з Криму кримських татар та інших народів. Завершення бойових дій на території України. Українці у військових формуваннях держав Об'єднаних Націй у роки Другої світової війни. Кузьма Дерев'янко. Українське питання на Ялтинській та Потсдамській конференціях. Ціна війни. ***Практичне заняття.*** Внесок українського народу у перемогу над нацизмом. Культура в роки війни. Освіта і наука. Література. Образотворче мистецтво. Музика та кінематограф.	участі українців у визволенні країн Європи; — *визначає основні тенденції* культурно-освітнього процесу доби; — *вільно орієнтується в історичній термінології*: агресор, пакт, радянізація, «Бліцкриг», «визвольний похід», похідні групи, окупаційний режим, евакуація, мобілізація, депортація, «котел», «новий порядок», Український визвольний рух, «чорносвитники» («сірі піджаки»), остарбайтери, діти війни, воєнний злочин; — *творчо застосовує набуті знання* під час складання характеристики історичних персоналій: Андрій Мельник, Степан Бандера, Тарас Бульба (Боровець), Роман Шухевич, Кирило Осьмак, Іван Кожедуб, Амет-хан Султан, Сидір Ковпак, Кузьма Дерев'янко, Євген Патон.
1	***Наш край у роки Другої світової війни***	
1	***Урок узагальнення. Тематичне оцінювання***	
5	**Тема 2. УКРАЇНА В ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ (1945—початок 1950-х рр.)** Україна — співзасновниця ООН. Міжнародні договори другої половини 1940-х — початку 1950-х рр., встановлення кордонів УРСР. Участь УРСР в інших міжнародних організаціях. Внутрішньополітичне й економічне становище УРСР. Особливості відбудовчого процесу. Масовий голод 1946—1947 рр. Зміцнення тоталітарного режиму. Ідеологічні кампанії. Відновлення політики радянізації в західних областях України. Український	**Учень/учениця:** — *використовує карту як джерело інформації* про адміністративно-територіальні зміни в УРСР і основні події в політичному, соціально-економічному і культурному житті повоєнної України; — *визначає основні тенденції та особливості* внутрішньополітичного й економічного становища УРСР; — *аналізує, робить аргументовані висновки* щодо відновлення політики радянізації в західних областях; українського визвольного руху в 1944—1950-х рр.; — *висловлює і аргументує власні*

	визвольний рух у 1944—1950-х рр. Р. Шухевич. Обмін населенням між Польською Народною Республікою та УРСР. Масові депортації (1944—1946 рр.). Операції «Вісла» та «Захід». Ліквідація УГКЦ. ***Практичне заняття.*** Демографічні зміни. Повсякденне життя повоєнних років. Доля жінки. Культура в перші повоєнні роки (1945 — перша половина 1950-х рр.). Відбудова системи освіти. Наука. Література. Образотворче мистецтво. Музика та кінематограф. Становище творчої інтелігенції.	*судження* про причини зміцнення тоталітарного режиму; — *визначає роль* і наслідки ідеологічних кампаній в УРСР; — *пояснює причини і наслідки* обміну населенням між Польською Народною Республікою та УРСР; *формулює власні судження* щодо ролі та місця УГКЦ на західноукраїнських землях; — *орієнтується* в *історичній термінології*: репатріанти, екстенсивний шлях розвитку, тоталітарна економіка, модернізація, спецпоселення, національна свідомість, космополіти, «псевдонауки», «лисенківщина», «ждановщина». — *творчо застосовує набуті знання* під час складання характеристики історичних персоналій: Йосип Сліпий, Василь Кук, Олександр Палладін, Сергій Лебедєв, Володимир Філатов, Олександр Богомолець.
1	***Урок узагальнення. Тематичне оцінювання***	
5	**Тема 3. УКРАЇНА В УМОВАХ ПОЛІТИЧНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА (середина 1950-х — середина 1960-х рр.)** Внутрішньополітичне становище Української РСР у середині 50-х рр. Адміністративно-територіальні зміни. Входження Кримської області до складу УРСР. Стан промисловості та сільського господарства. Початок лібералізації суспільного життя. Участь українців у повстаннях у сталінських концтаборах 1953—1954 рр. XX з'їзд КПРС. Реабілітація жертв сталінських репресій. Відлига. Загострення боротьби серед вищого партійного керівництва України. Зародження дисидентського руху в Україні та його особливості. Левко Лук'яненко. Зміни в управлінні господарством. Раднаргоспи. Розвиток промисловості. Аграрна політика у другій половині 1950-х — першій половині 1960-х рр.	**Учень/учениця:** — *використовує карту як джерело інформації* про основні події політичного, економічного і культурного життя України в період лібералізації суспільства; — *визначає основні тенденції та протиріччя* процесу реформування промисловості та сільського господарства; — *порівнює, аналізує, робить аргументовані висновки* щодо науково-технічної революції доби відлиги; розвитку мистецтва; — *висловлює і аргументує власні судження щодо* шістдесятництва в українській культурі; зародження дисидентського руху; — *пояснює причини* посилення русифікації; — *орієнтується в історичній термінології*: волюнтаризм, суб'єктивізм, децентралізація, атеїзм, русифікація, абстракціонізм; — *творчо застосовує набуті знання*

	Хрущовські надпрограми. ***Практичне заняття.*** Нові явища у соціальній сфері та повсякденному житті населення. Науково-технічна революція. Здобутки науки. Реформи освіти. Посилення русифікації. Відлига в мистецтві. Шістдесятництво в українській культурі. Розвиток спорту.	під час складання характеристики історичних персоналій: Віктор Глушков, Ліна Костенко, Іван Драч, Василь Стус, Левко Лук'яненко.
1	***Урок узагальнення. Тематичне оцінювання***	
5	**Тема 4. УКРАЇНА У ПЕРІОД ЗАГОСТРЕННЯ КРИЗИ РАДЯНСЬКОЇ СИСТЕМИ (середина 1960-х — середина 1980-х рр.)** Спроби реформування командної економіки в другій половині 1960-х рр. Економічне становище УРСР у 1970-ті — на початку 1980-х рр. Продовольчі програми. Ідеологічні орієнтири партійно-радянського керівництва. Петро Шелест, Володимир Щербицький. Конституція УРСР 1978 р. Зміни в соціальній та національній структурі населення. Привілейоване становище партійних радянських працівників. Дисидентський рух: течії, форми та методи боротьби. Іван Дзюба «Інтернаціоналізм чи русифікація». Українська Гельсінська група. Микола Руденко. Кримськотатарський національний рух. Мустафа Джемілєв. ***Практичне заняття.*** Повсякденне життя. Моральний стан радянського суспільства. Розвиток освіти, науки, літератури. Формування опозиційних течій у культурі. Українське мистецтво. Досягнення українських спортсменів. Молодіжний неформальний рух в Україні.	**Учень/учениця:** — *використовує карту як джерело інформації* про політичне, соціально-економічне життя УРСР доби «застою»; — *висловлює і аргументує власні судження* щодо спроби реформування командної економіки в другій половині 1960-х рр.; — *порівнює, аналізує, робить аргументовані висновки* щодо економічного становища УРСР у другій половині 1960-х рр. та 1970-ті— на початку 1980-х рр.; — *порівнює і формулює власні судження* щодо дотримання прав людини в радянському суспільстві і положень Конституції УРСР 1978 р.; — *визначає основні тенденції й протиріччя* суспільно-політичного життя в добу «застою»; — *пояснює причини і наслідки* активізації дисидентського руху в другій половині 1960-х—на початку 1970-х рр.; — *виявляє суперечливі процеси* в розвитку освіти, науки, літератури; — *визначає* здобутки і проблеми в розвитку соціальної сфери; — *орієнтується* в *історичній термінології*: «реформи Олексія Косигіна», доба «застою», «розвинений соціалізм», номенклатура, системна криза, розрядка міжнародної напруженості, Гельсінська угода, дефіцит. — *творчо застосовує набуті знання*

		під час складання характеристики історичних персоналій: Михайло Брайчевський, Іван Дзюба, Василь Симоненко, Петро Шелест, Володимир Щербицький, Іван Миколайчук, Сергій Параджанов, Платон Майборода, Євгенія Мирошниченко, Анатолій Солов'яненко, Микола Амосов, Олег Антонов.
1	***Урок узагальнення. Тематичне оцінювання***	
5	**Тема 5. РОЗПАД РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ Й ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ (1985—1991 рр.)** Політика «прискорення» та її наслідки в Україні. Антиалкогольна кампанія. Стан економіки. Шахтарські страйки. Рівень життя населення. ***Практичне заняття.*** Чорнобильська катастрофа та її наслідки. «Гласність» і лібералізація. Зрушення у політичному житті України. Розгортання страйкового руху. Формування багатопартійної системи. Активізація національно-демократичного руху в другій половині 1980-х рр. Національні громадські організації і об'єднання. Релігійне відродження. Вихід УГКЦ з підпілля. Вибори до Верховної Ради УРСР і місцевих рад 1990 р. Створення Автономної Республіки Крим (12 лютого 1991 р.). Декларація про державний суверенітет України. Революція на граніті. Спроба державного перевороту в СРСР у серпні 1991 р. Проголошення незалежності України та її міжнародне визнання. Розпад СРСР. Референдум і вибори Президента України 1 грудня 1991 р. Леонід Кравчук.	**Учень/учениця:** — *використовує карту як джерело інформації* про УРСР доби «перебудови»; розпад СРСР і проголошення незалежності України; — *аналізує і робить аргументовані висновки* щодо стану командної економіки; рівня життя населення України в 1985—1991 рр.; — *визначає основні причини, тенденції та протиріччя* політики «перебудови» і «гласності» в УРСР; — *виявляє суперечливі процеси* зрушень у політичному житті України; — *висловлює і аргументує власні судження* щодо спроби державного перевороту в СРСР у серпні 1991 р. і його наслідків в Україні; — *визначає роль і наслідки* процесу формування багатопартійної системи в суспільному життя України; — *пояснює причини і наслідки* «революції на граніті»; — *формулює власні судження* щодо ролі і місця України в загальносоюзних суспільно-політичних процесах у першій половині 1991 р.; — *орієнтується в історичній термінології*: системна криза, «нове мислення», «перебудова», «гласність, бартерний обмін, альтернатива, «неформальні організації», державний суверенітет, путч, державний переворот; — *творчо застосовує набуті знання* під час складання характеристики історичних персоналій: Леонід Кравчук, Олександр Мороз, В'ячеслав

		Чорновіл.
1	***Урок узагальнення. Тематичне оцінювання***	
11	**Тема 6. УКРАЇНА В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОСТІ (від 1991 р. до сьогодення)** Вихід незалежної України на міжнародну арену. Початок державотворчих процесів. Початок формування Збройних сил та правоохоронних органів України. Повернення кримських татар на історичну батьківщину. Статус Криму. Позачергові вибори до Верховної Ради та дострокові президентські вибори у 1994 р. Конституція України 1996 р. Стан економіки України у 1991—1998 рр. Соціальна диференціація суспільства. Запровадження національної валюти. Демографічні процеси. Трудова еміграція. Стан сільського господарства. Початок реформ в аграрному секторі. Основні тенденції економічного розвитку України у 1998—2008 рр. Становлення олігархічної системи. Пошуки шляхів економічної стабілізації. Початок інтеграції української економіки у європейський та світовий економічний простір. Політична розбудова суспільства. Виборчі кампанії 1998 та 1999 рр. Леонід Кучма. Рухи протесту початку 2000-х рр. Парламентські вибори 2002 р. Президентські вибори 2004 р. Конституційна реформа 2004 р. Помаранчева революція 2004 р. Віктор Ющенко. Суспільно-політичне життя та соціально-економічний розвиток України у 2005—2013 рр. Конституційна реформа 2010 р. Віктор Янукович. Формування зовнішньої політики України. Ядерне роззброєння. Україна в міжнародних організаціях. Загострення відносин із Російською Федерацією. Конфронтація навколо острова Тузла. «Газові» та «торговельні» війни з Росією. Процес європейської інтеграції та його призупинення. Студентський майдан. Євромайдан. Революція гідності 2013—	**Учень/ учениця:** — *використовує карту як джерело інформації* про основні політичні й соціально-економічні події в умовах незалежної України; — *порівнює, аналізує, робить аргументовані висновки* щодо перебігу державотворчих процесів в Україні в 1991—2016 рр.; — *порівнює* і *визначає основні тенденції та протиріччя* процесу соціально-економічного розвитку України в 1991—1998, 1998—2008, 2008—2014 та 2014—2016 рр.; — *визначає причини і наслідки* впливу світової економічної кризи на розвиток України; — *висловлює і аргументує власні судження щодо* реформування відносин власності; включення населення у ринкові відносини; — *формулює власні судження* щодо ролі і місця олігархічної системи в Україні; — *виявляє суперечливі процеси* пошуків Україною зовнішньополітичних орієнтирів; — *пояснює причини і наслідки* агресії Російської Федерації проти України; — *формулює власні судження* щодо розвитку освіти, науки і культури в сучасній Україні; — *орієнтується в історичній термінології*: купоно-карбованець, реструктуризація, тіньова економіка, приватизація, без'ядерний статус, меморандум, євроінтеграція, інвестиції, політичні партії, державотворення, мажоритарна система, конституційний договір, дефолт, депопуляція, прожитковий мінімум, корупція, «відплив умів», меценат, спонсор, Помаранчева революція, Революція гідності, Небесна Сотня, «нормандська четвірка», Мінські угоди; — *творчо застосовує набуті знання* під час складання характеристики

	2014 рр. Небесна Сотня. Анексія та тимчасова окупація Криму Російською Федерацією. Агресія Росії проти України. Початок Антитерористичної операції (АТО) в Донецькій та Луганській областях. Дострокові президентські вибори 2014 р. Петро Порошенко. Угода про асоціацію між Україною й Європейським Союзом. Бойові дії на сході України (квітень 2014—2016 рр.). Реакція світової спільноти на агресію Російської Федерації. Процес мирного врегулювання: Мінські угоди та «нормандська четвірка». Формування громадянського суспільства. Соціально-економічний розвиток України у 2014—2016 рр. Особливості культурного розвитку України (1991—2016 рр.). Релігійне життя. Зміни в системі національної освіти. Основні тенденції розвитку науки. Література і мистецтво. Євробачення 2005 та 2016 рр. Розвиток спорту та здобутки українських спортсменів. Чемпіонат Європи з футболу в Україні та Польщі 2012 р. ***Практичне заняття.*** Екологічні проблеми України наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. Подолання наслідків Чорнобильської катастрофи.	історичних персоналій: Леонід Кучма, Віктор Ющенко, Віктор Янукович, Петро Порошенко.
1	***Урок узагальнення. Тематичне оцінювання***	
1	***Наш край у другій половині ХХ — на початку ХХІ ст.***	
1	***Підсумковий урок***	
2	***Резерв***	